

**МАХСУС МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ КИТОБХОНЛИК
КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ “ОНЛАЙН (ВИЗУАЛ)
МЕТОДИ”**

Азимова Дилноза Шерзодовна

Низомий номидаги ТДПУ тадқиқотчиси

Одатда ахборот кутубхона марказларида ёшларни китобга жалб қилиш, уларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказиш, ҳамда тез, осон шунингдек сифатли ахборот олишлари учун бир қатор методик ишланмалар ишлаб чиқилади. Лекин имконияти чекланган китобхонлар учун бундай ишланмалар санокли. Янада аниқроқ қилиб айтсак, заиф эшитувчи ўқувчиларнинг китобхонлик салоҳиятини ошириш борасида деярли ҳеч бир кутубхонада алоҳида методик қўлланма яратилмаган. Тадқиқот объекти бўлган ушбу гуруҳ вакилларининг хоҳиш ва истакларини инобатга олиб ёки уларнинг ижтимоий ҳолатига қараб китобхонлик тарғиботининг алоҳида методлари яратилмаган. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, мазкур методика ишлаб чиқилди.

Китобхонлик компетенциясини шакллантиришнинг онлайн (визуал) методида медиа - аудио, телевидение ва визуал воситаларнинг бутун мажмуаси коммуникациялардир. Интернет алоқа воситалари веб-сайтлар, блоглар, ижтимоий тармоқлар бўлиши мумкин.

Виртуал муҳитда китобхонликни тарғиб қилиш учун доимий қизиқарли контент яратиш мазкур метод асосидир.

Контентга қўйиладиган талабларни назарда тутиш керак.

Ҳар қандай матнли контент иллюстрациялар билан тасвирланган бўлиши керак; матнлар махсус мактаб китобхонлари учун қизиқарли ва фойдали бўлиши керак; ижтимоий тармоқдаги контент доимо янгиланиб туриши керак. Натижада яратилган контент эътиборни жалб қилиши, китобга мурожаат қилиш истагини уйғотиши керак.

Китобхонлик компетенциясини шакллантиришда онлайн методда мутолаани тарғиб қилиш учун контент тузилиши бир нечта қисмлардан иборат: янги китоблар билан таништириш, китобни оммалаштиришга қаратилган ўқиш учун тавсиялар, электрон китоб манбалари ва воқеалар ҳақида маълумот ҳамда китобларга шарҳлар шулар жумласидандир.

Кутубхона веб-сайти унинг интернетдаги вакили ҳисобланади, унинг асосий вазифаси масофавий фойдаланувчига маълумот беришдир. Махсус мактаб ўқувчилари эҳтимол, узоқлиги учун кутубхонага ҳеч қачон келмас, лекин, у кутубхонанинг вертуал оламдаги фойдаланувчиси суҳбатдоши, ҳаммуаллиф, ёки ўқувчиси бўлади.

Аҳолини айниқса ёшларни китобга янада кенгроқ жалб қилиш мақсадида, ҳамда эшитишда нуқсонли бор ёшларда китобхонлик компетенциясини шакллантириш ҳамда

ошириш, илмий-оммабоп, бадий, тарихий асарларга бўлган қизиқишни янада оширишда тарғиботнинг замонавий янги кўринишига айтилади. Мазкур методда турли ижтимоий тармоқлар орқали махсус мактаб ўқувчилари билан онлайн ZOOM конференциялар, акция, викторина, онлайн-буктрейлар намойиши, музейларга онлайн саёҳат ҳамда турли онлайн лойиҳалар ташкил этишни назарда тутди.

Кутубхона маълумотларига қанчалик талаб даражасини баҳолаш учун китобхонлар ва уларни яна нима қизиқтираётгани ҳақида фикр-мулоҳазаларини таҳлил қилиш керак. Бунда кутубхоналарда махсус мактаб ўқувчилар билан мулоқот қилиш учун қулай муҳит яратиш мақсадида интернет клубларини яратиш имконияти мавжуд.

Яъни онлайн интеллектуал клуб аъзолари учун алоҳида гуруҳлар ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.

Ушбу методда келтирилганидек махсус мактаб ўқувчиларини эътиборини янада кенгроқ қамраб олиш учун ижтимоий тармоқларда кўпгина кутубхоналар ўзларининг сайт дизайни чиройли ва ўзига хос услубда бўлиши учун интиладилар. Чунки бу ижтимоий саҳифа ёрдамида ўқувчиларни ўзига жалб қилувчи кутубхонанинг ноёб, қизиқарли қиёфаси гавдаланади.

Онлайн (визуал) методда ижтимоий тармоқларда матнли контентларни шакллантириш

Китоб ҳақида маълумот. Унинг мақсади мунтазам равишда китобхонларга қизиқ бўлган янги нашрларнинг чиқарилиши ҳақида, кутубхонадаги янгиликлар, шунингдек, турли мавзулар бўйича ушбу кутубхонадаги мавжуд адабиётлардан хабардор қилишдир.

Махсус мактаб кутубхоналари ёки бошқа умумий кутубхона фондидаги китобларни вертуал кўргазмаси, ёки соҳага оид китобларнинг вертуал кўргазмаси бунга мисол бўла олади.

«Кун китоби» рукни кўпгина махсус мактаб китобхонларини қизиқтиради. Ҳар куни ушбу сарлавҳа остида фонднинг янги китоб нашрларидан ёки ўқувчилар томонидан энг кўп сўралган китоб ҳавола этилиши керак. Ушбу рубрикада китоб муқоваси сканер қилиниб тавсия этилади, ёки китобнинг тўлиқ электрон варианты китобхонларга тақдим қилинади.

Электрон каталоглар ҳар бир ўқувчи учун кутубхонадаги зарур ресурс ва фондда ҳужжатлар мавжудлиги ёки йўқлиги тўғрисида маълумот берилади. Каталогга кириш кутубхона веб-сайтидан онлайн режим орқали тақдим этилади

Виртуал ўқиш заллари. Баъзи кутубхоналар учун тўлиқ матнли манбалардан фойдаланиш учун виртуал ўқиш залларини яратади. Ушбу манбаларга кириш виртуал ўқиш заллари орқали онлайн амалга оширилади, Бунинг учун ўқувчи кутубхонага аъзо бўлиб индивидуал логин ва пароль олиши керак. Шунда ўзининг шахсий хонаси орқали вертуал ўқув залига кириши мумкин.

Китобхонлик компетенциясини шакллантиришнинг онлайн методи учун намунавий йиллик режа ҳавола этилди. Ушбу режа асосида нафақат махсус мактаб кутубхоналари ёки ахборот кутубхона марказлари балки Заиф эшитувчи фуқароларни ижтимоий, ҳукукий қўллаб-қувватловчи бошқа ташкилотларда ҳам ўзларининг методик ишланмаларини яратишлари мумкин.

Китобхонлик компетенцияси шакллантириш онлайн (визуал) методлари календарь режа намунаси

1. “Шоир ва шоирани топинг” фото – викторина. Бунда адибларимиз фотосуратлари ижтимоий тармоқларда ҳавола этилади. Ижтимоий тармоқдан жавобларни юбориш учун алоҳида bot яратилади. Ушбу bot орқали иштирокчилар жавобларини юборишлари мумкин.

Онлайн (визуал) метод доирасида ташкил этилган ушбу моделдан асосан махсус мактаб ўқувчилари учун таътил эълон қилинган вақтда ташкил этиш яхши натижа беради.

2. “Китоб ўқи ёзда – билим ошир бизда” онлайн китоб буктрейлерлар видеоролиги намоиши. Эшитишда нуқсон бор ўқувчилар учун телеграм ижтимоий тармоғида махсус канал ташкил этилиб ўқувчилар талаб ва истакларига биноан уларни қизиқтирган асарларига аталган видеоролик - буктрейлер яратилиб ушбу буктрейлерлар мунтазам телеграм каналида намоиш этиб борилади.

3. “Асар муаллифини топинг” онлайн слайд викторина. Телеграм ижтимоий тармоғида 10 та ёки ундан ортиқ асарга тегишли суратлардан иборат слайд ҳавола этилади, слайдда кўрсатилган асарларнинг муаллифини ўқувчилар топиб махсус bot га жавобларини юборадилар. Юборилган жавобларни тезлиги ва тўғрилиги даражасига қараб китобхонларга онлайн “Фахрий ёрлик” ҳавола этилади.

4. “Эртактерация” рукни остида “Бир бор экан...” модели. Мазкур онлайн моделда болажонлар ўзларининг сеvimли эртакларини видео ҳавола кўринишида тақдим этадилар. Эшитишда нуқсон бор ўқувчилар томонидан юборилган видеороликлар махсус ижтимоий тармоқларга жойланади.

5. “Оилам фахрим” онлайн модели. Моделни моҳияти шундан иборатки, у асосан ёшларнинг ижодий ишларига бағишланади, яъни махсус мактаб ўқувчилари “Оилам фахрим” мавзусида исталган кўринишда ўзларининг ижодий ишларини масалан: чизилган сурат, қўл меҳнатида ясалган аппликация турлари, ёғочдан, пластилиндан ясалган кўргазмалар, тўқилган, тикилган, пиширилган ижод намуналарни, суратга олиб ҳавола этишади. Тақдим этилган барча ижодий ишлар сурати ижтимоий тармоқда намоиш этилади.

6. “Халқ оғзаки ижоди тарихи” модели. Бунда ёшларнинг мутолаа маданиятини юксалтириш мақсадида ўзбек халқ оғзаки ижоди ҳақида батафсил онлайн маълумот бериб борилади. Жумладан, халқ оғзаки ижоди тарихи, умумий тушунчалар ҳамда халқ оғзаки ижоди дурдоналари матнли, аудио ёки видеоролик шаклида ижтимоий тармоқларда ҳавола этилади. Бунга мисол қилиб “Алпомиш”,

“Гўрўғли”, “Афанди латифалари”, “Равшан” каби дostonларга субтитрлик видеоролик кўринишида ўқувчиларга ҳавола этилади.

7. “Онлайн баҳру байт” модели. Бу моделда А.Навоий, Бобур, А.Қодирий, Чўлпон, Ғофур Ғулом, Ойбек каби адибларимизнинг ижодларига аталган лойиҳадир. Бунда китобхонлар учун бир харф танланади. Масалан “В” харфи. Китобхонлар ушбу харфдан бошланувчи шеърларни ўқиб видео тасма юборишлари керак. Видеотасма ижтимоий тармоқларда ёритилади. Энг фаол иштирок этган ўқувчиларга онлайн “Фахрий ёрлик” тақдим этилади.

8. “Жаҳон эртак ва ҳикоялари” рукни модели. Мазкур моделда хитой, япон, корейс, араб, ҳинд, инглиз, немис каби тиллардан ўзбек тилига таржима қилинган замонавий эртак ва ҳикоялар сараламасини онлайн тақдим этилади. Ўқувчиларда ушбу сараламаларни китоб шаклида ўқиш истаги бўлса онлайн буюртма берадилар. Буюртма асосида ушбу эртак ҳикояларнинг қоғозга чоп этилган кўринишини олишлари мумкин.

9. “Аждодлар мероси – илм ёғдуси” модели. Моделни яратишдан мақсад: чет эл музей, архивларида сақланувчи аждодларимиз яратган тарихий, маданий мерослари билан таништириш, уларнинг антиқа кўлёзма асарларини онлайн намойиш этиш. Жаҳоннинг машҳур музейларига онлайн саёҳат қилиш ҳамда ўлкамиздаги музей ва маданий ёдгорликларга видеосаёҳат ташкил этишдан иборат. Видеосаёҳат сурдотаржимон томонидан шарҳлаб борилади.

10. “Ақлли китобхон” модели. Унга кўра ушбу “Ақлли китобхон” саҳифаси орқали махсус мактаб ўқувчилари учун тайёрланган интеллектуал, мантикий, ақлни чархловчи саволлар, табиий ва ижтимоий фанларга оид онлайн тестлар ҳавола этилади. Ушбу тест, викториналарда исталган китобхон онлайн иштирок этиши мумкин. Фаол иштирок этган, ҳамда ғолиб ўқувчига “Фахрий ёрлик” ҳамда эсдалик совғалари топширилади.

11. “Маърифатнинг чироғисиз устозлар” модели. Бу модел 1 октябрь Устоз ва мураббийлар кунига аталган бўлиб, махсус мактаб ўқувчилар ўзларининг устозларига аталган насрий, шеърӣ ёки бошқа ижодий ишларини тақдим этадилар. Юборилган ижодий ишлар кутубхона томонидан ташкил этилган ҳакамлар ҳайъати томонидан баҳоланиб танловда иштирок этган Устоз ва ўқувчи кутубхона тақлиф этилади ҳамда, китоб совға қилинади.

12. “Саводхон кундалиги” модели. #саводхон_кундалиги хештеги остида саводхонликни тарғиб этувчи, ўзбек тилидаги сўзларнинг тўғри ёзилиши шунингдек сўз тарихи ҳақида маълумот берувчи моделдир. Масалан, Тошкент вилоятида ёндош икки шаҳар бор: Ангрен ва Оҳангарон. “Ангрен” сўзи “Оҳангарон”нинг рус тилига бузиб кўчирилган шакли экан. Оҳан – темир, оҳангар – темирчи, оҳангарон – темирчилар деган маънони беради. Бу ҳақда Ўзбекистон халқ шоири Э.Воҳидов маълумот қолдирган.

13. “Китобхондан тавсия” номли масофавий онлайн кўрик-танлов. Бунда ихтиёрий ўқувчи ўзи ўқиган энг қизиқарли деб баҳолаган китобни онлайн тавсия этган видеоролик юборди. Ўқувчилар томонидан ҳавола этилган видеотасмалар ижтимоий тармоқда тақдим этилади. Ўқувчилар томонидан катта қизиқиш уйғотган ҳамда энг кўп овоз олган ўқувчига анги китоблар тўплами совға қилинади.

14. “Тинчлик олий неъмат” онлайн расмлар танлови. Танловда махсус мактабнинг барча ўқувчилар мавзуга оид ўзлари чизган суратларини bot орқали юбордилар. Ижтимоий тармоқларда барча суратлар тақдим этилади. Энг кўп овоз тўплаган китобхон ғолибликни қўлга киритади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Баева, Л. А. Путешествие в открытый мир [Текст] : коррекционные программы для детей / Л. А. Баева // Библиотечное дело / под ред. Т. Филипповой. – СПб., 2011. – № 19 (157).
2. Гайдай, В. А. Консультационный центр по работе с инвалидами. Эффективная форма методической поддержки [Текст] / В. А. Гайдай // Библиотечное дело / под ред. Т. Филипповой. – СПб., 2012. – № 14 (176)
3. И Юлдашев, Ў Носиров. Кутубхона – ахборот хизмати: Назарияси ва услубиёти. -Тошкент – 2019.
4. Матжонов С. Мактабда адабиётдан мустақил ишлар (ўқитувчи учун методик қўлланма). – Т.: «Ўқитувчи», 1996.
5. Информационные ресурсы библиотек для пользователей с ограниченными возможностями: история и перспективы [Текст] / Н. Э. Кунанец [и др.] // Научные и технические библиотеки / под ред. Я. Л. Шрайберга. – М., 2012. – № 8.